

ТЫВА ОБЛАСТЫН Х ПАРТИЯ КОНФЕРЕНЦИЯЗЫ

ПРОГРАММА БОЛГАШ УСТАВ ТӨЛӨВИЛЭЛДЕРИНИН ДУГАЙЫНДА БО УЕНИН УЛУГ ДОКУМЕНТИЗИ

СЭКП обкомунун секретары

эш А. В. АНКУДИНОВТУН илеткелинден

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛДЫН ХООЙЛУЗУ

СЭКП обкомунун секретары

эш К. С. ШОЙГУВУН илеткелинден

Совет Эвилелини Коммунист партиязын Программанын төлөвилелин бүтү коммунистер бүтү совет улустар политикти болгаш күш-ажалын патриотчу бешк дартуушкун-биле уткуп, төрөөн партиязм, чүртү дөш улуг чоругарлаашкын болгаш сатыш-сеткил халыкшыны-биле өрөшөп, чугаазалык турарын эш Анкудинов чугаазалган.

Бистин партиямыс төөгүлүт хөгжүдүлгүн үс-чада бүрүзүн толарамын санында-ла ажылдын дайынчы программанын хүлэп ап, оң чедишкенин күсүлдерин хандырып келден.

Коммунист партия баштайгы Программаны Россияга ажылчын агынчы марксисти-революст партиязын, Ленинни хөшүлүн чаа партиязын тургузган РСДРП-нин 1903 чылы болган II съездинде хүлэп алган. Партиянын бирти Программасы болза пролетар диктатурал дөш демекче ажылчын агынчы күчтүн үндүрүлгүн кийтирган, пролетар партиянын ол үдө эне-революст кара чаныс Программасы турган. Капитализмдин дүжүрүн, пролетар диктатурасын тургузары кол сорулга кылдыр тургустунган ол Программаны улуг Ленинге баштаган партиянын удурутугуна-биле Россиянын ажылчын агынчы болгаш бүтү ажылчы чоңун үн революциянын үндүлгүн амыдыралда чедишкенин боттандырган илеткелчи чугаазалган.

Оттарын социалист улуг революцияны тилеп, бистин партиямыс башкарычы кол партия апарганда, В. И. Ленинни саналын өзүгүлү, 1919 чылда болган партиянын VIII съездинде партиянын ийги программасын — бистин чүрткү социалист нийтелилди тургузарынын программасын хүлэп алган.

Коммунист партиянын удурутугуна-биле совет улус партиянын ийги Программасын күтүсүдөш дөш аар-бергени тилеп эрпак, тургузуучу күш-ажалы — социализм тургузарынын Ленинни панын күтүсүдөш төөгүлүт чыкса уенин иштинде кайгамчык улуг тилегдерин чедип алганын түнделгенде, бистин чүрткү социализм бүрүн болгаш туудуна чедир тилкөл.

Партиянын Чаа Программасын төлөвилели болза бистин партиямыстын төөгүлүт дурдугуналарына, бүтү делегейин коммунист шим-чөөшкенин дурдугуналарына болган чедишкенинде үндүлгүн бергенде, бистин чүрткү социализм бүрүн болгаш туудуна чедир тилкөл фактым, коммунизми калбаа-биле тургузарыны Совет Эвилелини киргенин, социализмде делегей системасын тургустунганын болган амгы нийтелилде хөгжүдүлгүн шийирчил фактору кылдыр оон хуула бергени Программанын төлөвилели улуг алергейи турар.

Совет Эвилелини Коммунист партиямызын Чаа Программасы — бистин уенин теоретикти болгаш политикти шылгарангай документи. СЭКП-нин XX болгаш XXI съездинде, марксисти-ленинчи акыл-дуума партияларын ажылдап шыгаан чогаалчы марксизмин теоретикти чаа чүүлери бо Программаны кирген деп илеткелчи демделген. Программанын төлөвилелиде чугаазал турары болза: «Кол утка-шынар капитализмдин социализмге шилчип керери бооп турар амгы үс болза удурадышкын ийи системаларын демселгенин үдө, социализм революцияларын болган национал-хосталгалык революцияларын үдө, империализмдин бүрүн дүжүрүн, колониализм системанын узатпатынарын үдө, социализмдин орууче улам-на чаа-чаа удурадышкын шилчип кирип турарын, бүтү делегей хөгжүлгүн социализмдин болгаш коммунизмин тилкелерин үдө бооп турар».

Социализмдин делегей системанын хөгжүдүлгүн дүрүм өзүгүлү болушунунарын азиянын Программанын төлөвилелинде өртем өзүгүлү үндүлгүн бергени, социализм болгаш коммунизми тургузарынын керөөн социализмдин дем-катыштырылганын чүрттарынын чаныс уенин шийирчил ролюн дугайы илеткелчи тайылбыраан. Капитализмдин төөгү талаам-биле мөңгө турас характерин болгаш оон иштин шырамында үтүп турар чөртүлдерин чыдагалы-биле оң чылдык чоң күчү дүжүрүн дугайында марксисти-ленинчи өрөдигин кол-кол чүүлдерин өзгө калбарып тайылбыраан. Программанын төлөвилелинде совет улустун мурунга салдыган кайгамчык улуг соругаларын илеткелчи делгеренгей чугаазалган.

Партиянын болгаш совет улустун кол экономика соругалы чүдө дөш ийи оң чылдын дүртүгүлүдө коммунизмин материал-техникти базазын тургузары болду. Ол дөрге коммунист формацияга дүжү турар бузуучу күштерин хөгжүдүлгүн шынар талаам-биле чаа чалаан чедип алдыр: чүртү

бүрүнү-биле алектриждери болгаш амгы уенин сайыраңгайлаан улуг бугурулушун үндүлгүн бүтү улус ажыл-агыйын чаартып тургузган, бугурулгун чорудугаларын ме-ханизмдары болгаш автоматчылар, улус ажыл-агыйында химияны калбаа-биле неперлерин, өнергенин чаа хөшүлдерин бүтү хөгжө-биле хөгжүдери, бойусу куралдарын бүтү талаам чөп ажылдары, эртемни бугурулгун-биле ылап хол-баштырып хөгжүдери, өртем-техникти депшилгени дүгөн темп-биле хөгжүдери болгаш ажылчы чоннар кичини култура-техникти бөдөк денгенин чедип алдыр болур деп ол өзгөдөлгө демделген.

Бугурулушун хөгжүдүлгүн болгаш материалдык хөгжүлгүн эл-бешкини тургузарында чедишкенин бөдөк «Кичи бүрү шылар шаа-биле ажылдар, кичи бүрүлгүн-хөгжөдөн шаа-биле бөдөк деп хуулазын коммунист принциптин-че шилчип киргенин өргөжөк күчүн негелделерин белдээр арнамы биске берип турар. Бо принциптер керек кырыга боттанышкын чедип алдыр, миллион-миллион совет кижилерин күженишкенин өргөжөк чүтүлү. Коммунизм болду чедип келбес, оң тургузул алдыр ужурут деп ол чугаазалган.

Программанын төлөвилелинде идеология, кижизидилге, өрөдиге, эртем болгаш култура талаам-биле ажылдап кылдыган хөгжөдөргө илеткелчи дөштөгөн. Идеологияга ажылдап кол чүтү болза бүтү ажылчы чоннар бөдөк идеяны бөдөк чорутуп, коммунизмге болуп бергенин болур чорутуп, күш-ажалды болгаш нийтинин ажыл-агыйын коммунист өзү-биле көөр чорутуп өзүгүлү кижизидилге, бүрүзү үдө ботталарын болгаш аажы-чаныларын артышкынынын бүрүнү биле ажы эртери, кижизин бүтү талаам сайыралын чедип алдыр, угаан-болза култураларын өзүлүт байлактарын тургузары болур деп партия санан турар.

Кижизидилге ажылды бүтү-ле хөшүлдерин күш-ажалга ынак болур чорукка, нийтинин хөгжүлгүн бөдөк-биле медереп билер, организасти, сагыла-чүрүмүг, ак-сеткил болур чорукка кижилерин дөштөөлү кижизидилгени угаан ар-галарынын бирөөн болза бүтү ажылчы чоннар күш-ажалын өң өң үдөгөр-кижизидилге, нийтинин ажыл-агыйын чорударынын дөрге принциптеринге кижизидери болган турар ужурут деп илеткелчи чугаазалган.

Бистин үевиште күш-ажалды чаа өзү-биле көөрүп чорутуп турар пионерлер болза коммунист күш-ажалды шалгычылары болгаш колдөштүлери деп атты чедип алган болгаш ол атты чедип алдыр дөш демекчи турар шалгычылар болган коммунист болур турар.

Ам бо үдө область коммунист күш-ажалы дөш шимчөөшкениде 3450 киши керялп турар, оларын иштинде 155 шалгычыларга болган 58 бригадаларга коммунист күш-ажалдын деп аттарын тывыс-кан, ол хүнүгүлүт деп 580 киши болган 163 бригадалар демекчи турар, оларын иштинде коммунист күш-ажалын бугурулуш деп дөш аэропорту болган типографинин коллективтери чүмү-биле демекчи турар.

«Тыва кобальт» комбинатта коммунист Григорий Захаровтун баштаган коммунист күш-ажалын бригадалар бар. Коммунист күш-ажалды дөш чарып оларын бугурулушын найрадылгын чысы ай өгүлүгүн сирый каттыштырган. Эш Захаровтун ол бригадалар бугурулгун оналгаларын ай бүрүдө ажы күтүсүлүп турар. Бо уенин дүртүгүлү күш-ажалдын сагыла чүрүмүнү урешкенин чаныс-даа таварылаан болза. Олар колдөштүлери-биле дүштүлүн, ажылга болган өрөдиге бот-боттарыга дуузалык, боттарынын мержелинин үргүлүт белилти турарлар. Ам бо үдө эш Захаровтун бригадалар жолулап турар бригадаларын бирөөн шөфтөн, оңу мурунган бригадалар болур дөш бүтү-ле хөгжүлгүн ай турар.

Совет күрүлгүн болгаш нийтелилди моон сонгагары хөгжүлгүн дугайында Программанын марксисти-ленинчи тодаракчалары илеткелге дөштүлүп чырыттыган. СЭКП-нин Программанын төлөвилели коммунизмге шилчигенин үдөнде бистин нийтелилди политикти организационун дугайында айтырылгын талаам-биле чаа чүтүлү түнелдери кылган. Социализмдин бүрүн болгаш туудуна чедир тилкелерин түнелгени бистин нийтелилди социал характер өскөргөдө; оң агын талаам-биле тургузуу — ажылчын агынчы, тарачынынын, нийтелилгенинын бүтүш-шынары өскөргөдө; агыларын өскөдөк бузулбас найраал кылдыр хуулап, совет улустун социал-политикти болгаш идеяны чаныс өң тургустунган. Пролетар диктатурасын бугу-

рун төөгүлүт соругаларын күтүсүлгүн болгаш иштин хөгжүлгүн соругаларын талаам-биле алдыга СССР-ге оң турары өргөжөк чүтүлүгүлү теоретикти түнел СЭКП-нин Программанын төлөвилелинде бижиттиген деп ол чугаазалган.

Ленинчи национал политикамын бистин чүрткү боттаныгын, оон бистин чүрткү социализм, коммунизмин тургузарына, бүтү кичи төрөлгөтүнүн хөгжүдүлгүн улуг үжүр-дуузынын дугайы ол чугаазалган, Ленинчи национал политикамын чайнынчак тилелгенин чиген бистин Тыва областын хөгжүдүлгүн илеткелчи көргүскөн.

СЭКП ТХ-нин болгаш Совет чазактын хүн бүрүдө ала сагыш салышкынын ачында тыва улус чыкса уенин иштинде экономика болгаш култура хөгжүдүлгүн талаам-биле улуг чедишкенин чедип алган.

Совет Тывага өзүлү 17 чылдарын дүртүгүлү социалист үндө-лин чарыналган боттаныган. Ам область сөс чус ажы улуттур бүтүлүргөдө ажылдар турар. Августок 30 катан өскөн. Тыва кижини түрөк мал ажылды чорамандал болбазыраңгай техника-биле чөпөсөнгөн сайыраңгай область кылдыр хуулап. Ол-ла уенин дүртүгүлү Тыва автономун өб-бөлүсү чөү 2 ажы катан өскөн Чүртүлгү шөлү 5 катан өзүлгүн. Култура, улус өрөдигезинин, салдык камгаланын, национал калдарын өзүлгөтүн, артарын амыдырал-тургаларын талаам-биле чедишкенин илеткелчи демделген.

Коммунизм калбаа биле тургузуу турар үеинде партиянын соругаларын болгаш Совет хуруненин салгыкы политиканын айтырылгын талаам-биле Программанын төлөвилелинде айтыкан чүтүлү илеткелчи тайылбыраан.

Коммунист партиянын чаа Программанын төлөвилелинде бай-рамдалдык чарлап турары болза: «Дайырамын узуктары, чер кырында мөңгө тайбынын тургузары-коммунизмин төөгүлүт хөгжүлгүн өдө, ол болза бистин партиямыстын өң бунянын болгаш чаалай өңс соругалар-дыр! Иңдыг болза-да, ам дөргөндө империализм дөшөр ар-ган турда, агрессия дайырамын айымын база артап деп түвөп партия барымдалап турарын чугаазалган, партиянын, Совет чазактын бүтү делегей тайбынын хандырып дөш чорутуп турар хөгжөдөргүн Тыванын ажылчы чоннар чаныс өң сөткүл-биле делгип турарын эш Анкудинов демделген.

Коммунизмин тургузарынын бүтү үеинин дүртүгүлү совет нийтелилди улугурулгун болгаш башкарычы күшү болур Коммунист партиянын ролюн илеткелчи чугаазалган.

Партиянын ролюн улуг белилди коммунист тургузушкунун соругаларын хөгжөдөргүн өскө-төп-биле болгаш нарын-биле, совет кижилерин коммунист өзүлү кижизидер талаам-биле соругаларын үжүр-дуузынын өскө-биле тайылбырадыштырар.

Эш А. В. Анкудинов илеткелчин сөүлүгү хөгжөтө бистин областын коммунистери, бүтү ажылчы чоңу Программанын төлөвилелин калчар хуулап ап, өрөшөп, чугаазалып турарын делгеренгей-биле чугаазалган. Тыванын ажылчы чоннары, бүтү совет кижидер-биле бир дөмөй, партиянын чаа Программанын төлөвилели совет кижилерин дугайында сагыш салышкынын чаа илгерилешкени дөш бистин төрөөн партиямыска, эш Н. О. Хрущевка баштапкан Ленинчи Төп Комитетке чүрештин ханымдан өрүк четтир-кенин сагыш сөткүл-биле хуулап алган.

СЭКП-нин Программанын төлөвилелин хоорайнын болгаш район-дарын партия конференцияларына, партия эге организациаларынын ажык хурдаларына чугаазалып көргөн, ол хурдалар 13 мүн чыг-коммунистер болган партия кел-жигүүтү өскө актив олурушкан. Партиянын ийи мун ажы келжигүүнери болган кандидаттары, партия кежи-гүүтү өскө түскөй өрөмнилер, ажыл-чынар болган колдөштүлүлү санар берген.

Бугурулушкерге, колдөштүлүгү болган сөткүлгө СЭКП-нин Про-грамманын төлөвилелин таныжар талаам-биле 675 хурдалар эртер, оларга 33 мүн кичи олурушкан болган 870 киши санал берген.

Областын чоңуна партиянын Про-грамманын болгаш Уставынын төлөвилелин талаам-биле 175 лек-цияларын болгаш илеткелдерин ном-чаан, оларга 24 мүн кичи олуруш-кан, 30 мүн чыг кичи агитатор-ларын бөсөдөлөрүн дүштүлгүн.

Программанын төлөвилелин чугаазалып көөр талаам-биле ажыл-чынынын хуралында Танды рай-онун «Тимделге» совхозунун жуга-байнери эш Саая Доржуун чугаазал-ган болза: «Бистин төрөөн Ком-мунист партиямыстын айтыкан соругаларын өңүр чаагайын сөт-биле алеридери берге-дир. Бистер, совет кижилер, амыдыралга-ол сору-галарын керек кырында боттан-ган турарына чигинмейн турар бис, күженишкенин ажылдары болгаш бо нийти улуг керекке улуг салышкынын кирери күтүс-чиг-дир. Бодумун эде дерип алганым «СР-3» комбайн-биле сезонда 400 гектардан өвөөш өвөс тарамы ажаап алдыр деп сөмүкү берип тур-мен». Эш Саая өзүн элөөн болган сентябрь 16-га чедир 300 га чыгым черин тарамын ажаап ал-ган.

Чөөн-Хемчик районун «Сүт-Хал» совхозунун үшкү салырынын ажыл-чы чоннарын митингизинге тракт-орист эш Мадды Чаманын чүг-аазалып болза: «Бис кайгамчыкты үдө чурттап турар-дыр бис. Казан билиш феодалар үтүп-дөргөдөп, даргап турганымдан бөр хөй үе-шар эртерин. Бөгүн бистер, ты-валар, Совет Эвилелин бүтү ажы-лау улустары-биле калы комму-низмин тургузуу турар-дыр бис. Бодумун «ДТ-54» деп трактортун 6 гектар норманын орунуга хүн бүрүдө 12 гектарын черин алдарынын болгаш партиянын XXII съездинин ажытынарына алдыр кылдыр октябрь 1-ге чедир 300 гек-тар черин немей алдарынын хүлэ-нип тур мен».

Өң-биле кады, чамдык черлерге Программанын төлөвилелин чугаазал-ган көөрүп турар үеинде ишын өвөс, бөлмөчө кол, харын-лаа поли-тика талаам-биле частырылгын са-налар база тургулаан. Областын чамдык партия организациаларына партиянын Программанын төлөвилелин тайылбыраар талаам-биле пропаганда ажылда улуг чөпөс-төргөн барын, иңдыг четтерин Бай-Тайга, Тес-Хем районнары, Улуг-Хем районун «Улуг-Хал» совхозуну партия организациын, партиянын Бий-Хем райкомун ажылдап барын эш Анкудинов айткан.

Бо чүтүлү документтерин өрө-нин, ажылчы чоннарын политикти болгаш күш-ажалын хөгжүлгүнүн дүшүлүгүн, баштапканын, бистин бүтү хуруненин сонгарлатты-маш соругаларын чугаа чокка кү-сөдигерге, замкытын мурунла, чөпкү үдө дүжүт ажаап алышкы-нын чидирг чокка доозарыче, та-раза сазар талаам-биле, мал ажыл-чын продуктуларын күрүсөгө сазар болгаш мал чөмөкөрүн белеткел-чин талаам-биле социалист хү-лөдөгөргүн күтүсүлгүн, көдөө ажыл-агыйын өскө-даа бүтү айыл-дарын күтүсүлгүн болгаш кышкы байдалдарга ажылдарына эки бөдө-көдө кырылче утландырып өргөжөк чугаа. Улетур, транспорт болгаш капитал туугу талаам-биле шанын күтүсүлү. Бо болза партия-нын XXII съездинин Совет Тыва-нын ажылчы чоннарын дөрге бө-дөө болур-тур деп илеткелчи чугаазалган.

Бистин партиямысты Төп Коми-теттин ажылдап кылганы комму-низмин тургузарынын өңүр улуг турарын делгеренгей-биле чугаазалган. Тыванын ажылчы чоннары, бүтү совет кижидер-биле бир дөмөй, партиянын чаа Программанын төлөвилели совет кижилерин дугайында сагыш салышкынын чаа илгерилешкени дөш бистин төрөөн партиямыска, эш Н. О. Хрущевка баштапкан Ленинчи Төп Комитетке чүрештин ханымдан өрүк четтир-кенин сагыш сөткүл-биле хуулап алган.

СЭКП-нин Программанын төлөвилелин хоорайнын болгаш район-дарын партия конференцияларына, партия эге организациаларынын ажык хурдаларына чугаазалып көргөн, ол хурдалар 13 мүн чыг-коммунистер болган партия кел-жигүүтү өскө актив олурушкан. Партиянын ийи мун ажы келжигүүнери болган кандидаттары, партия кежи-гүүтү өскө түскөй өрөмнилер, ажыл-чынар болган колдөштүлүлү санар берген.

Бистин партиямысты Төп Коми-теттин ажылдап кылганы комму-низмин тургузарынын өңүр улуг турарын делгеренгей-биле чугаазалган. Тыванын ажылчы чоннары, бүтү совет кижидер-биле бир дөмөй, партиянын чаа Программанын төлөвилели совет кижилерин дугайында сагыш салышкынын чаа илгерилешкени дөш бистин төрөөн партиямыска, эш Н. О. Хрущевка баштапкан Ленинчи Төп Комитетке чүрештин ханымдан өрүк четтир-кенин сагыш сөткүл-биле хуулап алган.

СЭКП-нин Программанын төлөвилелин хоорайнын болгаш район-дарын партия конференцияларына, партия эге организациаларынын ажык хурдаларына чугаазалып көргөн, ол хурдалар 13 мүн чыг-коммунистер болган партия кел-жигүүтү өскө актив олурушкан. Партиянын ийи мун ажы келжигүүнери болган кандидаттары, партия кежи-гүүтү өскө түскөй өрөмнилер, ажыл-чынар болган колдөштүлүлү санар берген.

Областын девискеринге геологлар ажылдарын калбартаан, оон түнелгени, ажыгыт ийи буру казар байлактары эбөк черлерин ажылчын, ол болза металлургия, ке-мур даш болгаш химия улутуртун хөгжүлгүн минералдык-чиг-өтпөн илгеридег байламы болуп турар. Чөпкү келер үдө Тыва бөдөк сай-ыраан улутуртун, индустриалдык область болган турарын болгаш об-ластын экономикамын болгаш кул-турту хөгжүдүлгүн чамдык пер-спективанын илеткелчи дөштүлүп чугаазалган.

Бистин үеинде Коммунист мей-дөстийин айтканы ажык улуг соругаларын күш-ажал-биле амы-дыралга боттандырып партия совет кижилерин бөдөк болза Совет Эви-лелини Коммунист партиямыстын утары Программанын күтүсүлгүн турарына бүтүлгөдө магылдык бо-лур деп болуун бугурулгун илеткел-чи иреткед.

Бистин бүтү партиямыс, бүтү совет кижилер СЭКП-нин төөгүлүт XXII съездин улуг өрүшкү болгаш чор-галар-биле, күш-ажалын болгаш поли-тикти улуг көдүлүшкүн-биле уткуп турар. Съездине коммунизм тургузушкунун дайынчы Про-грамманын болгаш СЭКП-нин чаа ус-тавын хүлэп алдыр. Партия ол кол документтерин коммунизм тургу-зушкунун калбартын чорудар үдө бодуун бүтү ажыл-чорудууларына удурутуга болдуруп деп эш Шойгу чугаазалган.

Илеткелчи оон ынай партиямын чаа Уставынын төлөвилелинде кирип тур-ар чамдык кол чаа айтырылгын тодаргай тайылбыраан. Уставтын төлөвилелинде партия келжигүүнү ху-лөдөгөргүн чаа-биле тодардып турар. Чаа Уставтын төлөвилелинде партия тургузушкунун дурдалык чогадылгы өзү-биле байлдып, чаа соругаларын салып, партиянын организациын тургузуу, оң ишти-ки амыдыралын кол дүрүмүн, практиктик ажыл-чорудууларын керектерин болгаш аргаларын тода-рардын оларын күш-ажалын ажы-лау улустары-биле калы комму-низмин тургузуу турар-дыр бис. Бодумун «ДТ-54» деп трактортун 6 гектар норманын орунуга хүн бүрүдө 12 гектарын черин алдарынын болгаш партиянын XXII съездинин ажытынарына алдыр кылдыр октябрь 1-ге чедир 300 гек-тар черин немей алдарынын хүлэ-нип тур мен».

Өң-биле кады, чамдык черлерге Программанын төлөвилелин чугаазал-ган көөрүп турар үеинде ишын өвөс, бөлмөчө кол, харын-лаа поли-тика талаам-биле частырылгын са-налар база тургулаан. Областын чамдык партия организациаларына партиянын Программанын төлөвилелин тайылбыраар талаам-биле пропаганда ажылда улуг чөпөс-төргөн барын, иңдыг четтерин Бай-Тайга, Тес-Хем районнары, Улуг-Хем районун «Улуг-Хал» совхозуну партия организациын, партиянын Бий-Хем райкомун ажылдап барын эш Анкудинов айткан.

Күш-ажалга, өрөдиге, идея-политикти өздүлгүн, хөй-ниити амыдыралына болгаш өскө-дө-даа областын коммунистерин үдөгөр-чөк болуп турарын көртүпүп турар өвөөш өвөс чижектерин илеткелчи чугаазалган.

Чижээлгөргө, Чөөн-Хемчик рай-онун «Октябрь 30 чылы» колхозуну хөйжүт Монгуш Садык дүк кыр-гыдамына областька чам чыл ишти-ге улаштыр чыгып черин өлөп кел-ген. Ол бо чыгым ирт бүрүзүндө-н 6 кг дүштү алган.

Көдөө ажыл-агый транспорту-нун автобазынын чөпөсөтө партия келжигүүтү Алексей Иванович Ше-моркина, Бий-Хем районун «Кызыл тараачын» колхозунун саналык Мады Менгизин, Каа-Хем рай-онун «Ленинчи орук» колхозунун механик эш Аноприенко болган өскө-даа хөй-хөй коммунистер күш-ажалды коммунист өзү-биле көөр-үлүп үдөгөр-чөкөргө көрүшүшүн, хөй-ниитинин ажылга идеяны кирип, партия келжигүүнү адис бөдөк тууду турар.

Иңчалаа-да оң-биле черелештир партия амыдыралын норма-чижек-терин каржымы-биле үрөп турар чамдык коммунистер бисте бар дө-рөш илеткелчи демделген. Иңдыг өшөр партия болгаш күрүсө талаам-биле хуулашкын багай күтүсүлгүн, төлөк чоң үдөгөдөшкенин кыл-дып, амыдырал-чуртталгына бот-тарын төлөк чоң кол чорутурар. Чам-дык коммунистер партиянын хүр-үлгөндөгүн үдүргөни болгаш оларга партия талаам-биле дөштүлү хуулашкын фактылары бо дугайы чугаазалган турар. Элөөн хөй ком-мунистер ийи-үш дөштүлүлгүн бөдөк аян турар. Чижээ, облонода и-жерер эш Коробейкин үргүлү ар-галар болгаш албан хуулашкын ишын өвөс ажылдар чоруду үдө үчөт картокчыны кири бижиттирбей алган, галвормантык кол бугалте-ры — Просвянина албан хуулашкын ишын өвөс ажылдарын дөш үш ууаз шыныгын дөштүлүп турар.

Чамдык дүдүртүр амыдыралын ажыл-хөшөктү байдалын чаап та-жырар, карак ажытаар, күрүсө ме-гары чоруктарын бодура бөр та-варылгалар ам-да өвөөш өвөс. Иңды кижилерин чыгы-биле көрүп ту-рарынын чамдык чижектерин илет-келчи чугаазалган. Чижээ, Кызылдык чүкү АТБ-ынын начальнын турган Макаренко өтөттүлүгү меге медаль-рин берип, чиник автомашиналарын орушка эртер хуулазын өскөргөн көвөдөр бижөөш, ук машиналарын АТБ-нын ажылдарына чик өрөккө сатып турган. Иңчалаа-да СЭКП Кызыл хоорому Макаренко чүкү ажылдын хостары-биле бол-ган партия талаам-биле дөштүлүлүгү кымыгарлаттыган.

Бай-Тайга районун «Мураачын» колхозунун даргазы эш Кудурукпай чөддан 309 аг саргамы сатып ал-ган, оңу күрүсөгө сатып сүтте кири-ринге санал алган. Иңчанган кү-рүсөгө сүт сазар панын колхоз ку-рек кырында 87,5 хуу күсүткен

турда, 106 хуу күсүткен кылдыр үдүлдүргөн.

Ол-ла районун «Кара-Хал» кол-хозунун даргазы эш Очур чыкы та-рылга дугайында өтөккө чогаан су-чакка 462 ганы таран кылдыр көр-гүскөн, а керек кырында оңу чүгө 313 ганы таран турган. Партияны Бай-Тайга райкому болгаш райүүс-ком ол удурутугуларын хойбул ха-рысалгалыга кирибей, ук айты-рыгын көрдө принцип чок чоруду көрүскөндө.

Мурундагы «Кызыл тараачын» колхозу Чөөн-Хемчик районуа көдөө ажыл-агыйнын дурдалык станциямы-рыла каттыштырар үдө керек кы-рында чок 580 малды, чүс-үс тоноа силесту болгаш сөгени немей бижөөш турган. Ол чорукту бодурун даргазы турган Ойдуунын чик кө-рүп, партия келжигүүнүн кандидат-чы шилчиге турган.

Партия келжигүүнүн өргөлери улам калбарганын Уставтын төлө-вилелинде көөрүп болур деп эш Шойгу чугаазалган. Коммунист дугайында партиянын сагыш салышкыны бол-гаш кичөөнгей Уставтын төлө-вилели илереттиген. Партия

ТЫВА ОБЛАСТЫН Х ПАРТИЯ КОНФЕРЕНЦИЯЗЫ

СЭКП ОБКОМУНУН АЖЫЛЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА

Эш С. К. ТОКАНЫҢ отчёт илеткелинден

Тыванын партия организациязы, областың бүгү ажылчын чоннары бүгү совет улус-биле кады бистиди чурттуң амьдыралында төөгүлүг уруг болушун кыдыр СЭКП-ниң ХХН съездинин уткуп турар. Чеди чылда айткан чүүлдерни күөсүдир...

амьдыралынын материал-культура динелини бедөөнни тодаргай чижектер-биле көргүсүшпашан, партиянын болгаш чазактын сөөлүгү үеде ап турар чугула хемчеглерини дугайын илеткелчи демдеглөөн.

Бистин обласка мал чеди бойы-ларын тарып өстүреринге уруг дугазы кедээ ажил-агыйын Чадаана-да дуржулга станциязы көргүскен турар ужураг. Ыччалаа-да кедээ ажил-агыйын область өргелелинин начальниги эш Достак-оолдун, дуржулга станциязынын директору турган эш Сономын буртуу-биле 1 тонна бойыларын чүге кезин тарыттыган. Чыгыр сөөк-лазын озла-дашкын-биле, кургаг үезинер-биле, черге кончуг хандыр тараан.

Колхозтарда болгаш совхозтарда мал ажылында, мал чечериниң белеткелдеринде, тарааны ажилдап кыларында болгаш өске-даа ажил-ларда хөй күш үер чогуудаларыннын механизасташкынны багай чорудуп турар. Чүге 2 мүн илектер-нин саалдызын механасташкан. Хойларын кыргыдазын кошмак механасташкан, хөй санын хойну хол-биле кыргып турар.

Отчёттуг үеде садыг организация-лары нийтизи-биле бараан саарылга-зынчын планын күөсеткен. Четир санын яны-бүрү бараан-нары область ап турар. Ыччала-даа чурттаачы чонга барааннары чедирид садыгаар талазы-биле садыг организациялары оперативтик эвес ажилдап турар.

Садыг организацияларынын ажил-ын, кадрларын шилеп алып, таарыштыр тургузар болгаш кижизде-рин болуңун контролонга албайн турар чамдык СЭКП райкомнарында болгаш оларнын секретарьларында негелделери күштелдире ужурут.

Индиг болза-да область школа-ларын өде тургузушкуну оожук болгаш байтайгы чогуур белетке-дер чокка чоруттуруп турар. Барыны-Хемчик, Эрзин, Тес-Хем, Бай-Тайга болгаш өске-даа чамдык районнарын өде организасташ хөй школарында өргөжөк чугула ма-териалдык баазалары четпес болуп турар. Бо чылдын сес айларын дургузуңда обласка школа туугунун планын чүге 58,9 хуу күөсеттин-ген.

Күрүнө планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерни күөсүдир дээш демисел

Областын партия организациязы-нын кол кичөөнгей күрүнө план-нарын болгаш чеди чылды хуусаа бетинде күөсүдир дээш социалистиг хүлээлгелерни күөсүдирине угла-ган. СЭКП ТК-нын январь Плену-мун доктаалын күөсетпашан, об-ком, райкомнар болгаш колхозтар-нын, совхозтарын партия өге ор-ганизациялары отчёттуг үенин дур-гузуңда өөдө ажил-агыйын удурутун өлөөн өжжидип, өдөө ажил-агый-продуктуларын бүдүрерин болгаш күрүнөгө саларын көүдөлдөр талазы-биле чамдык түнөөдери чеди ал-ган. 1959 чылда денээрге эът бол-гаш сүт бүдүрер 10 хуу, дүк бу-дүрер 10,4 хуу өскөн. Бо чылдын 9 айларын дургузуңда күрүнөгө 1959 чылдындан сүтү 16,7 хуу, дүкү 12,9 хуу хойну сактаан. Бо талазы-биле мурнакчы районнар, ажил-агыйлар илеткелде демдеглет-тинген.

«Межегей» совхозун Алаак, «Кызыл тараачын» колхозун Туран, «Эгерес» совхозун Кулазун ферма-ларын ажи ажилдап турар, олар 8 айларын дургузуңда инек бүрүзү-нел 1574-тен 1674 килограмм чеди-рин сүт саап, обласка фермаларын социалистиг чарыгында бири чери-ни ээлеп турар. Обласка 113 саанчылар саар инек бүрүзүндөн 1000 килограммдан ажыг сүтү сагган, 65 ажыг хойжу-лар 100 хойга онаштыр 100 бол-гаш оон хөй хураганнарын доржу-турган, 121 хойжулар хөй бүрүзү-нде ортума-биле 3 килограмм ажыг дүкү кыргырын чеди алганар. Штер Чашина, Бороудина, Карма-литова, Хроменко, Пермякова, Кузь-мина, Дюбина, Уаурген, Бичин-уруг бо чылдын 8 айларында бир инек-тен нежи бүрүзү 1550—2000 килограмм сүтү сагганнар. Кайгам-чыктыг хойжулар Салчак Бэрзек, Соан Дембег, Чооту Сарыг-оол, Ху-лер-оол, Төре-Байа, Донгак Бур-булак, Кыргыс Санчат-оол, Шойван Бирн-Саана хөй бүрүзүндөн ортума-биле 3—5 килограмм дүкү аларын чеди алганнар. Мурнакчы калдар-чылар, хаан ажалчылары илетке-де база демдеглеттинген. Оон инай эш Тока мал ажылында четпестери айткан. Область 1960 чылда нийтиния мал ажылын дегудеринин планын күөсетпеш. Мал ажылдын продуктуларын бүдүреринин темпи-ни күзү.

Чеди чылдын төңүзүнде инекте-нин чылда ортумак сүт саалдызы: колхозтарга 2000 кг чеди, совхоз-тарга—3500—4000 кг чеди көү-дөлдөр, хойлан-на ортумак дүк кы-ргыдазын колхозтарга 2,5 кг, база совхозтар—4 кг, күрүнөгө эът кы-дыр саар мыйыстык база малдын ортумак дүкү денязи 350—400 кг чедиер соорула салдыган.

СЭКП ТК-нын январь Плену-мунун доктаалын күөсетпашан, СЭКП об-кому, облкүөсүм улетпурге, транс-порт болгаш туугула болуңуң удурутугазын өлөөн эжижиткен. Отчёттуг үенин дургузуңда об-ластын бүгү улетпур нийти про-дукция бүдүрүп үндөр талазы-биле планын 1960 чылда 104,6 хуу күөсеткен азы 1959 чылга дур-гунда 22,7 хуу хөй өскөн, а бо чылдын сес айларын дургузуңда ону 104 хуу күөсеткен азы өрткөн чылдыг-азын 18 хуу өскөн. Бо чылдын 8 айларын дургузуңда хөмүр даш тыжыжынын, туубуй, дилит мате-риалдарын, хөм илектер, эът, кол-баса болгаш алаб-булаз кылгылары, мебель бүдүрер талазы-биле план ажыг күөсеттинген.

Улетпур, культура-амьдырал-дык болгаш чуртталганын чаа ту-дугларына 24 миллион ажыг рубль чарыгаттыган. Капитал салыш-кыннарын хемчөөлө 3 млн. 250 мүн рубльге көүдөлдө, 56 мүн дөр-бөччин метр чуртталга бакынарын, үлөтпурүн, культура-амьдыралдык туугуларын кылган болгаш ажилга-ла кирген.

Областын автоажыл-агыйларын колдетири отчёттуг үенин дур-гузуңда чүкк сөөртүлгезинин пла-нын ажыг күөсеткенер. Кызыл-Ма-жалыктын, ийги чүкк, даш аспе-диниянын, облотребсовхозтун болгаш сельхозтранстын автотранспорт ажил-агыйларын ажи ажилдап тура-лар.

Улетпур, транспорт болгаш тууг-дерлеринин база организацияларын ажилында уруг четпестер бар. Чурт улетпурунун элөөн хөй бүдүрүл-гери — алгы азову, Бай-Хаатын, Тожуну болгаш Шуурмактын улет-пур комбинаттары, Улуг-Хемнин инай ажил-агый чери бүдүрүл-гө планнарын квартал санаында күө-сетпей келгенер.

Улетпур, транспорт болгаш тууг-дерлеринин база организацияларын ажилында уруг четпестер бар. Чурт улетпурунун элөөн хөй бүдүрүл-гери — алгы азову, Бай-Хаатын, Тожуну болгаш Шуурмактын улет-пур комбинаттары, Улуг-Хемнин инай ажил-агый чери бүдүрүл-гө планнарын квартал санаында күө-сетпей келгенер.

Улетпур, транспорт болгаш тууг-дерлеринин база организацияларын ажилында уруг четпестер бар. Чурт улетпурунун элөөн хөй бүдүрүл-гери — алгы азову, Бай-Хаатын, Тожуну болгаш Шуурмактын улет-пур комбинаттары, Улуг-Хемнин инай ажил-агый чери бүдүрүл-гө планнарын квартал санаында күө-сетпей келгенер.

Улетпур, транспорт болгаш тууг-дерлеринин база организацияларын ажилында уруг четпестер бар. Чурт улетпурунун элөөн хөй бүдүрүл-гери — алгы азову, Бай-Хаатын, Тожуну болгаш Шуурмактын улет-пур комбинаттары, Улуг-Хемнин инай ажил-агый чери бүдүрүл-гө планнарын квартал санаында күө-сетпей келгенер.

Улетпур, транспорт болгаш тууг-дерлеринин база организацияларын ажилында уруг четпестер бар. Чурт улетпурунун элөөн хөй бүдүрүл-гери — алгы азову, Бай-Хаатын, Тожуну болгаш Шуурмактын улет-пур комбинаттары, Улуг-Хемнин инай ажил-агый чери бүдүрүл-гө планнарын квартал санаында күө-сетпей келгенер.

Улетпур, транспорт болгаш тууг-дерлеринин база организацияларын ажилында уруг четпестер бар. Чурт улетпурунун элөөн хөй бүдүрүл-гери — алгы азову, Бай-Хаатын, Тожуну болгаш Шуурмактын улет-пур комбинаттары, Улуг-Хемнин инай ажил-агый чери бүдүрүл-гө планнарын квартал санаында күө-сетпей келгенер.

Улетпур, транспорт болгаш тууг-дерлеринин база организацияларын ажилында уруг четпестер бар. Чурт улетпурунун элөөн хөй бүдүрүл-гери — алгы азову, Бай-Хаатын, Тожуну болгаш Шуурмактын улет-пур комбинаттары, Улуг-Хемнин инай ажил-агый чери бүдүрүл-гө планнарын квартал санаында күө-сетпей келгенер.

Улетпур, транспорт болгаш тууг-дерлеринин база организацияларын ажилында уруг четпестер бар. Чурт улетпурунун элөөн хөй бүдүрүл-гери — алгы азову, Бай-Хаатын, Тожуну болгаш Шуурмактын улет-пур комбинаттары, Улуг-Хемнин инай ажил-агый чери бүдүрүл-гө планнарын квартал санаында күө-сетпей келгенер.

Улетпур, транспорт болгаш тууг-дерлеринин база организацияларын ажилында уруг четпестер бар. Чурт улетпурунун элөөн хөй бүдүрүл-гери — алгы азову, Бай-Хаатын, Тожуну болгаш Шуурмактын улет-пур комбинаттары, Улуг-Хемнин инай ажил-агый чери бүдүрүл-гө планнарын квартал санаында күө-сетпей келгенер.

Улетпур, транспорт болгаш тууг-дерлеринин база организацияларын ажилында уруг четпестер бар. Чурт улетпурунун элөөн хөй бүдүрүл-гери — алгы азову, Бай-Хаатын, Тожуну болгаш Шуурмактын улет-пур комбинаттары, Улуг-Хемнин инай ажил-агый чери бүдүрүл-гө планнарын квартал санаында күө-сетпей келгенер.

Улетпур, транспорт болгаш тууг-дерлеринин база организацияларын ажилында уруг четпестер бар. Чурт улетпурунун элөөн хөй бүдүрүл-гери — алгы азову, Бай-Хаатын, Тожуну болгаш Шуурмактын улет-пур комбинаттары, Улуг-Хемнин инай ажил-агый чери бүдүрүл-гө планнарын квартал санаында күө-сетпей келгенер.

Улетпур, транспорт болгаш тууг-дерлеринин база организацияларын ажилында уруг четпестер бар. Чурт улетпурунун элөөн хөй бүдүрүл-гери — алгы азову, Бай-Хаатын, Тожуну болгаш Шуурмактын улет-пур комбинаттары, Улуг-Хемнин инай ажил-агый чери бүдүрүл-гө планнарын квартал санаында күө-сетпей келгенер.

Улетпур, транспорт болгаш тууг-дерлеринин база организацияларын ажилында уруг четпестер бар. Чурт улетпурунун элөөн хөй бүдүрүл-гери — алгы азову, Бай-Хаатын, Тожуну болгаш Шуурмактын улет-пур комбинаттары, Улуг-Хемнин инай ажил-агый чери бүдүрүл-гө планнарын квартал санаында күө-сетпей келгенер.

Улетпур, транспорт болгаш тууг-дерлеринин база организацияларын ажилында уруг четпестер бар. Чурт улетпурунун элөөн хөй бүдүрүл-гери — алгы азову, Бай-Хаатын, Тожуну болгаш Шуурмактын улет-пур комбинаттары, Улуг-Хемнин инай ажил-агый чери бүдүрүл-гө планнарын квартал санаында күө-сетпей келгенер.

Улетпур, транспорт болгаш тууг-дерлеринин база организацияларын ажилында уруг четпестер бар. Чурт улетпурунун элөөн хөй бүдүрүл-гери — алгы азову, Бай-Хаатын, Тожуну болгаш Шуурмактын улет-пур комбинаттары, Улуг-Хемнин инай ажил-агый чери бүдүрүл-гө планнарын квартал санаында күө-сетпей келгенер.

Улетпур, транспорт болгаш тууг-дерлеринин база организацияларын ажилында уруг четпестер бар. Чурт улетпурунун элөөн хөй бүдүрүл-гери — алгы азову, Бай-Хаатын, Тожуну болгаш Шуурмактын улет-пур комбинаттары, Улуг-Хемнин инай ажил-агый чери бүдүрүл-гө планнарын квартал санаында күө-сетпей келгенер.

Улетпур, транспорт болгаш тууг-дерлеринин база организацияларын ажилында уруг четпестер бар. Чурт улетпурунун элөөн хөй бүдүрүл-гери — алгы азову, Бай-Хаатын, Тожуну болгаш Шуурмактын улет-пур комбинаттары, Улуг-Хемнин инай ажил-агый чери бүдүрүл-гө планнарын квартал санаында күө-сетпей келгенер.

Улетпур, транспорт болгаш тууг-дерлеринин база организацияларын ажилында уруг четпестер бар. Чурт улетпурунун элөөн хөй бүдүрүл-гери — алгы азову, Бай-Хаатын, Тожуну болгаш Шуурмактын улет-пур комбинаттары, Улуг-Хемнин инай ажил-агый чери бүдүрүл-гө планнарын квартал санаында күө-сетпей келгенер.

Улетпур, транспорт болгаш тууг-дерлеринин база организацияларын ажилында уруг четпестер бар. Чурт улетпурунун элөөн хөй бүдүрүл-гери — алгы азову, Бай-Хаатын, Тожуну болгаш Шуурмактын улет-пур комбинаттары, Улуг-Хемнин инай ажил-агый чери бүдүрүл-гө планнарын квартал санаында күө-сетпей келгенер.

Улетпур, транспорт болгаш тууг-дерлеринин база организацияларын ажилында уруг четпестер бар. Чурт улетпурунун элөөн хөй бүдүрүл-гери — алгы азову, Бай-Хаатын, Тожуну болгаш Шуурмактын улет-пур комбинаттары, Улуг-Хемнин инай ажил-агый чери бүдүрүл-гө планнарын квартал санаында күө-сетпей келгенер.

Улетпур, транспорт болгаш тууг-дерлеринин база организацияларын ажилында уруг четпестер бар. Чурт улетпурунун элөөн хөй бүдүрүл-гери — алгы азову, Бай-Хаатын, Тожуну болгаш Шуурмактын улет-пур комбинаттары, Улуг-Хемнин инай ажил-агый чери бүдүрүл-гө планнарын квартал санаында күө-сетпей келгенер.

Улетпур, транспорт болгаш тууг-дерлеринин база организацияларын ажилында уруг четпестер бар. Чурт улетпурунун элөөн хөй бүдүрүл-гери — алгы азову, Бай-Хаатын, Тожуну болгаш Шуурмактын улет-пур комбинаттары, Улуг-Хемнин инай ажил-агый чери бүдүрүл-гө планнарын квартал санаында күө-сетпей келгенер.

Ажылчы чоннарның чагай байдалын улам экижидер дугайында сагыш салышкыны

Коммунизмин материал-техник-тиг баазаны тургузары-биле черге-лештир ажылчы чоннарын мате-риалдык чагай байдал болгаш культура-амьдырал хандырылганы эер деп, СЭКП-ниң Программанын төлөвилегинде айткан. Облас-тын партия организациязы ол ула-

